

DE (grond)HEERLIJKHEID OUD-HERLAER IN DE 18^E EEUW (1^e deel)

De Heer van Herlaer, zijn bestuurders en rechtsprekers in de 18^e eeuw

-De Heer van Herlaer

Herlaer is vanaf omstreeks 1100 achtereenvolgens in bezit geweest van de families : van Herlaer, van Horne, Perweis en Merode. (zie lit. : H. Spilman 1921, C. Th. Kokke 1949, S.H.M. Jongmans 1963 en Mechelien Spierings in Brabants Heem 1977 pag. 105 e.v.)

In 1601 ging de heerlijkheid over op de drie dochters van Jan van Wittem en Margaretha van Merode, markiezin van Bergen op Zoom. Negenjaar nadien wist één van deze dochters, Margaretha van Wittem, de heerlijkheid voor zich alleen te verwerven. Na haar overlijden in 1627 erfde haar dochter Maria Elisabeth II van den Bergh, markiezin van Bergen op Zoom, de heerlijkheid Herlaer, door allerlei geschillen met verwanten kon zij er pas in 1638 mee worden beleend. Sindsdien is de heerlijkheid steeds met het markiezaat van Bergen op Zoom verbonden gebleven (W.A. van Ham 1980). In de 18^e eeuw waren achtereenvolgens Heer van Herlaer :

1698 –1728 Familie de la Tour :

Emanuel Maurits 1698 – 1701

Francois Egon 1701 – 1710

Marie Henriette 1710 – 1728

1728 – 1798 Familie van Sulzbach :

Karel Philips 1728 – 1743

Karel Theodoor van Sulzbach 1743 - 1798 (Drs.C.Th. Kokke 1949)

Het overheidsgezag (bestuur en rechtspraak) in de heerlijkheid van Sint-Michielsgestel, Oud en Nieuw Herlaer en Gemonde was in handen van de Heer van Herlaer, het werd in zijn naam uitgevoerd door de drost en zeven schepenen, die samen de regering vormden.

Het wapen van de markies van Bergen op Zoom en tevens Heer van Herlaer :

-Vernietiging van de heerlijkheid

Ingevolge art. 24 van de Burgerlijke en Staatkundige Grondregels van 1798 werd de heerlijkheid in dat jaar vernietigd. De landerijen werden samen met die van het Markiezaat van Bergen op Zoom en de heerlijkheid Borgvliet op 24 februari 1801 door Maximiliaan Joseph, keurvorst van de Paltz en heer van de heerlijkheid, voor een som van 1 ½ miljoen gulden aan de Bataafse Republiek verkocht. (C. Th. Kokke 1949)

In het Regionaal Historisch Centrum in Bergen op Zoom is in het archief van de Raad en Rekenkamer van de Markiezen van Bergen op Zoom onder de inventarisnummers 2651 tot en met 2856 een groot stuk historie vanaf 1600 tot 1798 van de heerlijkheid van Sint-Michielsgestel, Oud en Nieuw Herlaer en Gemonde terug te vinden.

-De drost van de Heerlijkheid Sint-Michielsgestel, Oud en Nieuw Herlaer en Gemonde

De drost was dus de plaatsvervanger van de heer. De drost deed jaarlijks een voorstel aan de Raad en Rekenkamer van de markies ter vervanging van een of meerdere schepenen. Een van de schepenen fungeerde als presidentschepen van de schepenbank.

De drost was tevens stadhouder (landvoogd) over de leengoederen van de Heer van Herlaer en werd door de heer voor het leven benoemd.

De drost werd bijgestaan door een secretaris, die ook griffier was betreffende de zaken van de leen- en laatbank van Oud Herlaer.

De taak en bevoegdheden van de drost en schepenen werd geregeld in het Regeringsreglement dat door de heer van de heerlijkheid werd vastgesteld. Deze taak bestond uit het uitvaardigen van reglementen en verordeningen en het nemen van besluiten van algemene wetgevende en bestuurlijke aard. Deze resoluties werden opgenomen in het Resolutieboek. (zie Drs. C.Th. Kokke 1949)

De drost als schout en de schepenen oefenden samen ook de rechtspraak uit, een door de drost aangestelde en beedigde vorster verrichtte de insinuaties (gerechtelijke aanzeggingen), beslagleggingen en andere diensten van gerechtelijke aard.

De functie van de drost (als schout) in de rechtspraak kan men vergelijken met een combinatie van politiecommissaris en officier van justitie. De heer van Sint-Michielsgestel bezat de hoge jurisdictie. Dat wil zeggen dat de schepenbank (het schepencollege) ook bevoegd was om recht te spreken in criminele zaken, ook als het om halszaken ging, misdrijven waarop de doodstraf stond. Op 20 maart 1769 is er een doodstraf uitgevoerd. (ARR 2670) (zie inleiding BHIC 5121 Schepenbank Sint-Michielsgestel). De galgplaats van de heerlijkheid Sint-Michielsgestel, Oud en Nieuw Herlaer en Gemonde was gelegen juist voorbij Zonnewende op de heuvel daar waar Esscheweg over gaat in Gestelseweg.

-Rentmeester van Oud Herlaer

Voor het financiële beheer van zijn landgoederen en domeinen had de heer een rentmeester in dienst en indien deze op het kasteel Oud Herlaer woonde was hij ook kastelein (slotvoogd). Hij moest rekenschap afleggen aan de Raad en Rekenkamer van de markies van Bergen op Zoom, die dus ook Heer van Herlaer was.

De domeinen : de houtschat, de novale tienden, de jacht en wildbaan, de gruijt, de visserijen werden jaarlijks verpacht, zoals ook de hooilanden op Oud Herlaer.

In tabel 1 staan de namen van de drossaards, de presidentschepenen, de secretarissen en van de rentmeesters in de 18^e eeuw.

Drossaard en tevens Schout en Stadhouder	President Schepen	Rentmeester
Isaak Elsevier	Mattias Strijp	Gijsbert Kaarsmans Of Caarsmans of Karmans
Abraham Vester	Jan Everts de Bever	Wed. Gijsbert Karmans
Jan Louis Vester	Gerard Vink	Pieter Karmans
Bouwdewijn Donker Curtius	Johan van Sevenhove	Pieter Andries van Mattenburg
Adriaan Laurens Brocx	Johan Adriaan Ruisch	Frederick Christiaan van Mattenburg
	Philip Mans	C. De Bruijn
	Christiaan Paulus van Berensteijn	Nicolaas van den Heuvel
	Salomon Bell	Martinus van den Heuvel
	Jacob Wolters	
	Adriaan Brox	
	Barent Veneka	
	Benedikus Arnoldus Stokman	
	Adriaan Laurens Brocx	